

مقایسه اشتیاق تحصیلی دانش آموزان مدارس متوسطه دولتی، غیردولتی و تیزهوشان شهرستان ساری

مریم خادملو

چکیده

پژوهش حاضر با هدف مقایسه اشتیاق تحصیلی دانش آموزان مدارس متوسطه دولتی، غیردولتی و تیزهوشان شهرستان ساری، انجام شد. روش پژوهش، توصیفی از نوع پیمایشی بود. جامعه آماری عبارت بود از کلیه دانش آموزان مقطع متوسطه دوم شهرستان ساری در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۰۰ برابر با ۱۸۶۰۶ نفر که مطابق با جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰)، تعداد نمونه برابر ۳۷۷ نفر شد. برای انتخاب افراد نمونه، از روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای (بر حسب نوع مدرسه: دولتی، غیردولتی و تیزهوشان) استفاده شد. ابزار اندازه گیری، پرسشنامه استاندارد اشتیاق تحصیلی رسولی خورشیدی و همکاران (۱۳۹۸) بود. تجزیه و تحلیل داده ها با روش های آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون تحلیل واریانس یک متغیری (انوا)) در سطح معناداری $\alpha=0/05$ انجام شد. یافته ها نشان داد میزان اشتیاق تحصیلی و خرده مقیاس های آن در دانش آموزان مدارس تیزهوشان بیشتر از مدارس دولتی و غیر دولتی است. همچنین، از نظر میزان اشتیاق تحصیلی و خرده مقیاس های آن بعد از دانش آموزان مدارس تیزهوشان، دانش آموزان مدارس غیردولتی و در آخر دانش آموزان مدارس دولتی قرار دارند.

واژگان کلیدی: اشتیاق تحصیلی، متوسطه دوم، دولتی، غیردولتی و تیزهوشان

مقدمه

اشتیاق از نظر لغوی به معنای میل و آرزوی چیزی را داشتن یا این‌که علاقه زیادی داشتن به امور و جنبه‌های یک کاری را گویند که معمولاً در مقابل بی‌میلی و بی‌رغبتی تعریف می‌شود (نیرومند علی بابا لو، ۱۳۹۷). اشتیاق تحصیلی، عبارت است از تعامل انرژی، وقت و زمانی که دانش‌آموزان به فعالیت‌های آموزشی اختصاص می‌دهند و یکی از عوامل مهمی است که امروزه، معلمان و آموزش‌دهندگان باید به آن توجه کنند. زیرا، بدون آن دانش‌آموزان از نظر شناختی و عاطفی علاقه‌ای به یادگیری ندارند و از لحاظ فیزیکی مایل به ترک مدرسه هستند. بسیاری از دانش‌آموزان در کلاس بی‌توجه‌اند و مشارکت نمی‌کنند، سطح پایینی از علاقه و انگیزه دارند و این عوامل، موجب عدم علاقه به مدرسه و در نهایت ترک تحصیل آن‌ها می‌شود. پس ایجاد انگیزه و اشتیاق در دانش‌آموزان که موجب کاهش بی‌تفاوتی و افزایش یادگیری می‌گردند، بسیار مهم و ضروری است. اگر معلمان درک بهتری از اشتیاق دانش‌آموزان داشته باشند و بدانند چه عواملی موجب کاهش اشتیاق آن‌ها در مدرسه می‌شود، می‌توانند با راهبردهای خاص و شیوه‌های آموزشی مناسب اشتیاق را در آن‌ها افزایش دهند (کونر^۱، ۲۰۱۶). اشتیاق تحصیلی سازه‌ای است که برای اولین بار جهت درک و تبیین افت و شکست تحصیلی مطرح گردید و به‌عنوان پایه و اساسی برای تلاش‌های اصلاح‌گرایانه در حوزه تعلیم و تربیت مدنظر قرار گرفت. اشتیاق دانش‌آموز در کلاس درس به طور گسترده و در تکالیف تحصیلی به طور خاص هدف مهم آموزش است، علاوه بر این، اشتیاق به عنوان پیش‌بینی‌کننده برجسته موقعیت تحصیلی دانش‌آموز در کوتاه مدت و بلند مدت است، اشتیاق دانش‌آموز منجر به رشد اجتماعی، شناختی و پیشرفت تحصیلی می‌گردد. دانش‌آموزان درگیر بیشتر مطالعه می‌کنند، رضایت تحصیلی بیشتری دارند و بیشتر فارغ‌التحصیل می‌شوند. بنابراین، مفهوم اشتیاق نه تنها به خاطر ارزش خودش به عنوان یک هدف آموزشی، بلکه به خاطر ارتباط منطقی آن با پیامدهای آموزشی مهم و برجسته است. لذا، اشتیاق تحصیلی همچنین مشارکت در امر یادگیری و وظایف آموزشی است (فریدریکز و همکاران^۲، ۲۰۰۴). بنابراین، اشتیاق تحصیلی به عنوان سرمایه روانی دانش‌آموزان و تلاش مستقیم آن‌ها برای یادگیری و کسب مهارت‌ها و تمایل به ارتقاء سطح موفقیت‌ها تعریف می‌شود (شاری و همکاران^۳، ۲۰۱۴). اشتیاق تحصیلی به عنوان یک احساس تعلق و گرایش فرد به مشارکت در فعالیت‌های کلاسی، از نتایج مهم مدرسه در کنار موفقیت‌های آموزشی است. اشتیاق تحصیلی می‌تواند شامل مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مانند ورزش، موسیقی، تئاتر و کار جمعی که به وسیله مدرسه سازمان داده می‌شود نیز باشد (نیرومند علی بابا لو، ۱۳۹۷). اشتیاق تحصیلی هم در ارتقای تحصیلی و هم کاهش رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان در مدارس نقش عمده‌ای دارد (باقری و همکاران، ۱۳۹۸). اشتیاق تحصیلی به کیفیت تلاشی که دانش‌آموزان صرف فعالیت‌های هدفمند آموزشی می‌کنند تا به‌صورت مستقیم به نتایج مطلوب دست یابند، اشاره دارد. به عبارت دیگر، اشتیاق تحصیلی نوعی سرمایه‌گذاری روان‌شناختی و تلاش مستقیم برای یادگیری، فهمیدن و تسلط در دانش، مهارت‌ها و هنرهایی است که فعالیت‌های تحصیلی را ارتقاء می‌دهد (لینن‌برینک و پینتریک^۴، ۲۰۰۳)، همچنین، سبب مشارکت مؤثر در فعالیت‌های مدرسه، شرکت در فعالیت‌های کلاسی، سازگاری با فرهنگ مدرسه، رابطه مناسب با معلمان و سایر دانش‌آموزان می‌شود (شاری و همکاران، ۲۰۱۴). دانش‌آموزان مشتاق در بحث‌های کلاس مشارکت می‌کنند، در فعالیت‌های کلاس فعال هستند و نسبت به یادگیری از خود علاقه و انگیزش نشان می‌دهند و در مقابل، دانش‌آموزانی که اشتیاقی به مدرسه ندارند، به اهداف بالای آموزشی دست نمی‌یابند، نمرات ضعیف‌تری کسب می‌کنند و به احتمال زیاد مدرسه را رها می‌کنند، دانش‌آموزانی

1. Conner
2. Fredricks et al.
3. Shaari et al.
4. Linnenbrink & Pintrich

منفعل هستند، احساس اضطراب و خستگی دارند و حتی از حضور در کلاس درس، شکایت می‌کنند (ریس و همکاران، ۲۰۱۲). در مقابل، اشتیاق، آگاهی دانش‌آموزان را نسبت به مدرسه افزایش می‌دهد، تلاش و انرژی آن‌ها به یادگیری را تقویت می‌کند و به آن‌ها اجازه می‌دهد تا فرایندهای مختلف یادگیری و آینده خود را بررسی کنند. هم‌چنین، موجب نتایج مثبت تحصیلی می‌شود و در ارتباط با وضعیت اقتصادی، اجتماعی، نژادی و هر آنچه بر پیشرفت تحصیلی اثر می‌گذارد، نقش واسطه‌ای دارد (رسولی‌خورشیدی و همکاران، ۱۳۹۸). محققان معتقدند که مطالعات مرتبط با اشتیاق، اصطلاح اشتیاق را به دو صورت مورد استفاده قرار داده‌اند، در حالت اول اشتیاق به‌عنوان شرکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های مرتبط با مدرسه و در حالت دوم، آن به‌عنوان یک سازه متضاد یعنی قطع اشتیاق (رهاسازی) مورد نظر قرار گرفته است (آپلتون و همکاران، ۲۰۰۸). یک مفهوم سازی متمایز از اصطلاح اشتیاق در ادبیات پژوهشی سه نوع اشتیاق را مشخص کرده است که عبارتند از اشتیاق مدرسه‌ای، اشتیاق تحصیلی و اشتیاق دانش‌آموزی (لی، ۲۰۱۳). پژوهش‌ها نشان می‌دهد که اگر بتوان دانش‌آموزان را هر چه بیشتر درگیر مسائل تحصیلی و تکلیف یادگیری کرد بیشتر می‌توان به موفقیت علمی آنان امیدوار بود. به این ترتیب، از نظر مفهومی اشتیاق تحصیلی هم رفتار دانش‌آموز در مدرسه و هم دل‌بستگی‌های هیجانی یا روان‌شناختی آنان نسبت به مدرسه را شامل می‌شود. اشتیاق مدرسه می‌تواند به رفتار یا احساسات دانش‌آموزان نسبت به موضوع‌های کلاس درس، مقررات مدرسه، معلمان و همسالان اشاره داشته باشد (فین، ۱۹۹۲). مارکس (۲۰۰۰) گزارش کرد اشتیاق در مدرسه (اشتیاق تحصیلی) هم از موفقیت آموزشی تأثیر می‌پذیرد و هم بر آن تأثیر می‌گذارد. اشتیاق و عدم اشتیاق آموزشی دانش‌آموزان به فاکتورهای بافتی (زمینه‌ای) از جمله ارتباطات میان فردی که در مدرسه شکل می‌گیرد، حساس است. به طور قطع مشخص شده است روابط حمایتی با معلمان و دیگر بزرگسالان مدرسه به موفقیت آموزشی دانش‌آموزان کمک می‌کند. تجربیات مثبت با بزرگسالان در مدرسه می‌تواند زمینه را برای اشتیاق‌های بعدی آموزشی میان جوانان آماده کند. فواید این اشتیاق برای دانش‌آموزان عبارت‌اند از افزایش موفقیت، رفتارهای مثبت افزایشی و رشد هیجانی. از سویی، بعد رفتاری اشتیاق با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز مرتبط است و نمرات پیشرفت تحصیلی بعدی آن‌ها را پیش‌بینی می‌کند (وانگ و هولوکامب، ۲۰۱۱). گزارش شده است شرکت دانش‌آموزان به طور معنی‌داری با معدل تحصیلی بعدی دانش‌آموزان مرتبط است. با در نظر گرفتن سهم اشتیاق شناختی، بسیاری از محققان گزارش کردند که اشتیاق شناختی با پیشرفت تحصیلی به طور مثبت مرتبط است. با وجود این، بسیاری از محققان معتقدند که مؤلفه رفتاری نظیر مشارکت فیزیکی دانش‌آموز به تنهایی نمی‌تواند پیامدهای تحصیلی را در بسیاری از بافت‌های آموزشی پیش‌بینی کند، زیرا مشارکت دانش‌آموزان به تعهد شناختی آن‌ها به یادگیری اشاره دارد (نیومن و همکاران، ۱۹۹۲). پژوهش رضایی‌راد و ساداتی‌مطلق (۱۳۹۶) نشان داد انگیزه پیشرفت، اعتمادبه نفس، احساس تعلق به مدرسه و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان در مدارس دولتی، نمونه دولتی، هوشمند و تیزهوشان متفاوت است. اما، قانونی و قلتاش (۱۳۹۵) نشان دادند بین فرسودگی تحصیلی در مدارس دولتی و مدارس غیردولتی تفاوت وجود ندارد. فرازنده و همکاران (۱۳۹۱) نشان دادند اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان مدارس با مشاوره و فاقد مشاور تفاوت معناداری وجود دارد و مدارس مشاور به‌طور معناداری از اشتیاق تحصیلی بالاتری برخوردار بودند. تا دیروز، هدف آموزش و پرورش این بوده که دانش‌آموزان در خواندن، حساب کردن و نوشتن مهارت یابند. اما، امروزه در آموزش و پرورش نوین، افزون بر این مهارت‌ها، نیازهای جدیدی در قالب کسب مهارت‌های زیستن، حل مساله در موقعیت‌های جدید زندگی و نیز چگونگی رویارویی با چالش‌های هزاره سوم مطرح

-
1. Reyes et al.
  2. Appleton et al.
  3. Li
  4. Finn
  5. Marks
  6. Wang & Holcombe
  7. Newman et al.

شده است (سجودی و همکاران، ۱۳۹۴). امروزه، نظام‌های آموزشی در موقعیتی به فعالیت‌های خود ادامه می‌دهند که تغییرات سریع علم و فناوری بر تمام جنبه‌های زندگی انسان سایه افکنده و بر آن تاثیر گذاشته است. دیگر نمی‌توان طرز تلقی گذشته به دانش-آموزان و تربیت آن‌ها نگرست. اگر قرار است دانش‌آموزان خوب تربیت شوند، مفید، مبتکر و خلاق باشند، باید تحولی در نظام تعلیم و تربیت به‌ویژه روش‌های آموزش بوجود آورد. در مدارس مدرن، مهارت در حل مسائل، مهارت در تصمیم‌گیری درست، مهارت در طرح هدف‌های واقع‌بینانه زندگی، مهارت در تفکر انتقادی و مهارت در برقراری ارتباط انسانی و غیره از جمله مهارت‌هایی هستند که زیاد به آن‌ها توجه می‌شود (رضایی‌راد و ساداتی‌مطلق، ۱۳۹۶). با این وصف، یکی از دلایل عدم اشتیاق دانش‌آموزان در مدرسه به ارتباط آن‌ها با معلمان بر می‌گردد که می‌تواند در نتیجه اشتیاق عاطفی منفی یا کمبود اشتیاق عاطفی مثبت باشد. تعدد معلمان در مقطع دبیرستان به دانش‌آموزان فرصت و زمان کمتری برای بودن با معلمان، الگوپذیری و برقراری ارتباط عاطفی می‌دهد. شناخت دانش‌آموزان نسبت به معلمان و دل بستگی به آن‌ها موجب برانگیخته شدن برای یادگیری و تقویت اشتیاق آن‌ها در مدرسه می‌شود. در اکثر موارد رفتار معلمان، آگاهانه یا ناآگاهانه به ارتباط شناختی آن‌ها با دانش‌آموزان برمی‌گردد. لذا از نظر آن‌ها، اشتیاق رفتاری در مقایسه با اشتیاق عاطفی و شناختی مهم‌تر است. از آن‌جا که در کشور ما رسم بر این است که نوع مدرسه از نظر امکانات و شرایط آموزشی (فضای آموزشی، مدیر، معلمان، تجهیزات و فناوری و غیره) در رشد فکری، تربیتی، اخلاقی و علمی دانش‌آموزان تاثیر مستقیم دارد، جوانان و نوجوانان، ارزشمندترین سرمایه جامعه و ظریف‌ترین و گران‌بهارترین هدیه‌هایی هستند که خداوند به عنوان امانت به خانواده‌ها و جامعه کنونی سپرده است. به نظر می‌رسد یک برنامه آموزشی مناسب جهت رشد همه جانبه آنان، فراهم نمودن شرایط و ابزارهایی است که فرصت و موقعیت خلق کردن، ابداع، آفرینش، تحول و نوآوری را در آنان بوجود آورد و آن مستلزم تقویت اشتیاق تحصیلی در آن‌ها است. از این رو، با توجه به این که مشابه این پژوهش در این جامعه آماری انجام نشده است و یا دست کم نتایج پژوهش‌های انجام شده در اختیار سایر پژوهشگران قرار نگرفته است، از این رو، هدف اصلی از پژوهش حاضر، مقایسه اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان مدارس متوسطه دوم دولتی، غیردولتی و تیزهوشان شهرستان ساری است.

روش

طرح پژوهش حاضر به لحاظ هدف از نوع پژوهش‌های کاربردی و از لحاظ روش، جزء مطالعات پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری عبارت است از کلیه دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهرستان ساری در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۰۰ که تعداد کل این جامعه آماری برابر ۱۸۶۰۶ نفر است. جهت انتخاب حجم نمونه به جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰) مراجعه شد. بر این اساس، تعداد نمونه برابر ۳۷۷ نفر بدست آمد. برای انتخاب افراد نمونه، از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای (بر حسب نوع مدرسه: دولتی، غیردولتی و تیزهوشان) استفاده شد. جهت سنجش اشتیاق تحصیلی، از پرسشنامه اشتیاق تحصیلی رسولی خورشیدی و همکاران (۱۳۹۸) که آن را بر اساس مقیاس اشتیاق دانش‌آموز در مدرسه ویگا (۲۰۱۶)، جهت استفاده در مدارس ایرانی توسعه دادند، استفاده شد. این سنجح از ۲۰ سوال تشکیل شده است که در آن اشتیاق تحصیلی از پنج خرده مقیاس اشتیاق رفتاری (گویه‌های ۷-۱)، اشتیاق پویایی (گویه‌های ۱۲-۸)، اشتیاق خودسامانی (گویه‌های ۱۵-۱۳)، اشتیاق عاطفی (گویه‌های ۱۸-۱۶) و اشتیاق شناختی (گویه‌های ۲۰-۱۹)، تشکیل شده که نمره‌گذاری آن بر اساس مقیاس اندازه‌گیری فاصله‌ای و طیف نگرش سنج لیکرت است، به طوری که در پاسخ به هر سوال، هر گزینه امتیازی از ۱ تا ۶ دارد. پاسخگویان برای انتخاب گزینه کاملاً مخالفم، ۱ امتیاز؛ مخالفم، ۲ امتیاز؛ تا حدی مخالفم، ۳ امتیاز؛ تا حدی موافقم، ۴ امتیاز؛ موافقم، ۵ امتیاز و کاملاً موافقم، ۶ امتیاز، کسب می‌نمایند. در این

پرسشنامه، گویه های ۱ تا ۷ به صورت معکوس نمره گذاری می شوند. یعنی، برای انتخاب گزینه کاملاً مخالفم، ۶ امتیاز؛ مخالفم، ۵ امتیاز؛ تا حدی مخالفم، ۴ امتیاز؛ تا حدی موافقم، ۳ امتیاز؛ موافقم، ۲ امتیاز و کاملاً موافقم، ۱ امتیاز کسب می شود. با این روش نمره گذاری، حداقل نمره ۲۰ و حداکثر نمره ۱۲۰ است. اما، چنانچه در هر یک از خرده مقیاس ها و کل سوالات (اشتیاق تحصیلی کل) مجموع نمرات بر تعداد سوالات آن بخش تقسیم گردد، نمره هر پاسخگو بین ۱ تا ۵ قرار می گیرد. به این ترتیب، نقطه برش برابر ۳/۵۰ می باشد. رسولی خورشیدی و همکاران (۱۳۹۸) با استفاده از اجرای همزمان این مقیاس با مقیاس اشتیاق به مدرسه وانگ، وایلت و اسکلز (۲۰۱۱)، میزان همبستگی دو پرسشنامه را برابر ۰/۴۴ به دست آوردند که حاکی از روایی همگرا است. هم-چنین، با استفاده از روش تحلیل مؤلفه های اصلی و با استفاده از چرخش واریماکس و مقادیر بالاتر از یک، نشان دادند که پرسشنامه اشتیاق تحصیلی، از پنج خرده مقیاس رفتاری (۷ گویه)، پویایی (۵ گویه)، خودسامانی (۳ گویه)، عاطفی (۳ گویه) و شناختی (۲ گویه) تشکیل شده است که تایید کننده روایی سازه بر اساس تحلیل عاملی اکتشافی است. پایایی به روش همسانی درونی و ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه و مؤلفه های اشتیاق رفتاری، اشتیاق پویایی، اشتیاق خودسامانی، اشتیاق عاطفی و اشتیاق شناختی به ترتیب ۰/۷۸، ۰/۷۸، ۰/۸۰، ۰/۶۷، ۰/۶۰ و ۰/۴۲ محاسبه شد که حاکی از همسانی درونی رضایتبخش مقیاس است. تجزیه و تحلیل داده ها با روش های آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون تحلیل واریانس یک متغیری (انوا)) در سطح معناداری $\alpha=0/05$ و از طریق نرم افزار آمار برای علوم اجتماعی (اس پی اس اس^۱ ورژن ۲۳) انجام شد.

یافته ها

شرکت کنندگان ۳۷۷ دانش آموز (۱۹۲ دختر (۵۱٪) و ۱۸۵ پسر (۴۹٪)) دوره دوم متوسطه بودند (۱۸۱ نفر ناحیه ۱ (۵۲٪) و ۱۹۶ نفر ناحیه ۲ (۴۸٪)) که در محدوده سنی ۱۵ تا ۱۸ سال قرار داشتند. جدول ۱، بررسی توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) متغیر اشتیاق تحصیلی و خرده مقیاس های آن (اشتیاق رفتاری، اشتیاق پویایی، اشتیاق خودسامانی، اشتیاق عاطفی و اشتیاق شناختی) را نشان می دهد.

جدول ۱: میانگین و انحراف استاندارد اشتیاق تحصیلی و خرده مقیاس های آن

متغیرها	جنسیت	تعداد	نقطه برش	میانگین	انحراف استاندارد
اشتیاق رفتاری	دختر	۱۹۲	۳/۵	۴/۱۲	۱/۲۵
	پسر	۱۸۵	۳/۵	۴/۱۰	۱/۳۳
	کل	۳۷۷	۳/۵	۴/۱۱	۱/۲۸
اشتیاق پویایی	دختر	۱۹۲	۳/۵	۴/۱۶	۱/۳۰
	پسر	۱۸۵	۳/۵	۴/۲۵	۱/۱۸
	کل	۳۷۷	۳/۵	۴/۲۰	۱/۲۴
اشتیاق خودسامانی	دختر	۱۹۲	۳/۵	۴/۰۷	۱/۳۹
	پسر	۱۸۵	۳/۵	۴/۱۴	۱/۰۸
	کل	۳۷۷	۳/۵	۴/۱۱	۱/۲۴
اشتیاق عاطفی	دختر	۱۹۲	۳/۵	۴/۲۵	۱/۱۶
	پسر	۱۸۵	۳/۵	۴/۱۹	۱/۴۱
	کل	۳۷۷	۳/۵	۴/۲۲	۱/۲۸
اشتیاق شناختی	دختر	۱۹۲	۳/۵	۴/۱۳	۱/۲۷
	پسر	۱۸۵	۳/۵	۴/۱۲	۱/۰۲
	کل	۳۷۷	۳/۵	۴/۱۲	۱/۱۵
اشتیاق تحصیلی	دختر	۱۹۲	۳/۵	۴/۱۵	۰/۸۳
	پسر	۱۸۵	۳/۵	۴/۱۶	۰/۸۱
	کل	۳۷۷	۳/۵	۴/۱۵	۰/۸۲

جدول ۱، نشان می‌دهد در دانش‌آموزان دختر مقدار (انحراف استاندارد $\pm$ میانگین) متغیر اشتیاق تحصیلی ($۴/۱۵ \pm ۰/۸۳$) و خرده‌مقیاس‌های آن یعنی اشتیاق رفتاری ($۴/۱۲ \pm ۱/۲۵$)، اشتیاق پویایی ($۴/۱۶ \pm ۱/۳۰$)، اشتیاق خودسامانی ($۴/۰۷ \pm ۱/۳۹$)، اشتیاق عاطفی ($۴/۲۵ \pm ۱/۱۶$) و اشتیاق شناختی ($۴/۱۳ \pm ۱/۲۷$) است. این مقدار (انحراف استاندارد $\pm$ میانگین) در دانش‌آموزان پسر نیز برای اشتیاق تحصیلی ($۴/۱۶ \pm ۰/۸۱$)، اشتیاق رفتاری ($۴/۱۰ \pm ۱/۳۲$)، اشتیاق پویایی ($۴/۲۵ \pm ۱/۱۸$)، اشتیاق خودسامانی ($۴/۱۴ \pm ۱/۰۸$)، اشتیاق عاطفی ($۴/۱۹ \pm ۱/۴۱$) و اشتیاق شناختی ($۴/۱۲ \pm ۱/۰۲$) است. میانگین‌های به‌دست‌آمده در هر دو گروه دانش‌آموزان دختر و پسر از میزان میانگین نظری (نقطه برش: $۳/۵$) بزرگ‌تر می‌باشند. در حالت کلی و صرفنظر از جنسیت مقدار (انحراف استاندارد $\pm$ میانگین) برای متغیر اشتیاق تحصیلی ($۴/۱۵ \pm ۰/۸۲$)، اشتیاق رفتاری ($۴/۱۱ \pm ۱/۲۸$)، اشتیاق پویایی ($۴/۲۰ \pm ۱/۲۴$)، اشتیاق خودسامانی ($۴/۱۱ \pm ۱/۲۴$)، اشتیاق عاطفی ($۴/۲۲ \pm ۱/۲۸$) و اشتیاق شناختی ($۴/۱۲ \pm ۱/۱۵$) است. میانگین‌های به‌دست‌آمده در حالت کلی نیز از میزان میانگین نظری (نقطه برش) بزرگ‌تر می‌باشند. می‌توان چنین استنباط نمود که از نظر نمونه مورد مطالعه، میانگین میزان اشتیاق تحصیلی بیشتر از متوسط است.

فرضیه: میزان اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان مدارس متوسطه دولتی، غیردولتی و تیزهوشان شهرستان ساری متفاوت است.

جدول ۲: مقایسه اشتیاق تحصیلی دانش آموزان مدارس متوسطه دولتی، غیردولتی و تیزهوشان

متغیر	منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معناداری
اشتیاق رفتاری	درون گروهی	۷۹/۵۴	۲	۳۹/۷۷	۲۷/۵۵	۰/۰۰۰
	بین گروهی	۵۳۹/۹۲	۳۷۴	۱/۴۴		
	کل	۶۱۹/۴۶	۳۷۶	-		
اشتیاق پویایی	درون گروهی	۷۶/۹۶	۲	۳۸/۴۸	۲۸/۷۹	۰/۰۰۰
	بین گروهی	۴۹۹/۹۲	۳۷۴	۱/۳۴		
	کل	۵۷۶/۸۸	۳۷۶	-		
اشتیاق خودسامانی	درون گروهی	۸۹/۴۷	۲	۴۴/۷۳	۳۴/۰۲	۰/۰۰۰
	بین گروهی	۴۹۱/۸۶	۳۷۴	۱/۳۲		
	کل	۵۸۱/۳۳	۳۷۶	-		
اشتیاق عاطفی	درون گروهی	۱۳۸/۱۳	۲	۶۹/۰۷	۵۳/۵۷	۰/۰۰۰
	بین گروهی	۴۸۲/۱۶	۳۷۴	۱/۲۹		
	کل	۶۲۰/۲۹	۳۷۶	-		
اشتیاق شناختی	درون گروهی	۷۴/۱۷	۲	۳۷/۰۸	۳۲/۴۹	۰/۰۰۰
	بین گروهی	۴۲۶/۹۲	۳۷۴	۱/۱۴		
	کل	۵۰۱/۰۹	۳۷۶	-		
اشتیاق تحصیلی	درون گروهی	۸۹/۸۱	۲	۴۴/۹۰	۱۰۳/۰۰	۰/۰۰۰
	بین گروهی	۱۶۳/۰۵	۳۷۴	۰/۴۴		
	کل	۲۵۲/۸۶	۳۷۶	-		

جدول ۲ نشان داد در سطح اطمینان ۹۵ درصد ($\alpha=0/05$)، فرضیه صفر (H_0) رد و فرضیه (H_1) تایید می‌شود، چرا که مقدار سطح معنی‌داری ($Sig.$) از مقدار پیش‌بینی شده خطا (α) کوچک‌تر است. به عبارت دیگر، از نظر آماری اختلاف معنی‌داری بین میانگین اشتیاق تحصیلی و خرده مقیاس‌های آن (اشتیاق رفتاری، اشتیاق پویایی، اشتیاق خودسامانی، اشتیاق عاطفی و اشتیاق شناختی) در دانش آموزان مدارس دولتی، غیردولتی و تیزهوشان وجود دارد.

جدول ۳، نتایج آزمون تعقیبی شفه جهت مقایسه میزان میانگین اشتیاق تحصیلی و خرده مقیاس‌های آن (اشتیاق رفتاری، اشتیاق پویایی، اشتیاق خودسامانی، اشتیاق عاطفی و اشتیاق شناختی) در دانش آموزان مدارس دولتی، غیردولتی و تیزهوشان را نشان می‌دهد.

جدول ۳: آزمون تعقیبی شفه

سطح معناداری	I - J	J	I	متغیر
./۰۰۰	- ۰/۵۹	غیردولتی	دولتی	اشتیاق رفتاری
./۰۰۰	- ۱/۱۴	تیزهوشان	دولتی	
./۰۰۰	- ۰/۵۵	تیزهوشان	غیردولتی	
./۰۰۰	- ۰/۵۸	غیردولتی	دولتی	اشتیاق پویایی
./۰۰۰	- ۱/۱۲	تیزهوشان	دولتی	
./۰۰۰	- ۰/۵۴	تیزهوشان	غیردولتی	
./۰۰۰	- ۰/۵۹	غیردولتی	دولتی	اشتیاق خودسامانی
./۰۰۰	- ۱/۲۱	تیزهوشان	دولتی	
./۰۰۰	- ۰/۶۲	تیزهوشان	غیردولتی	
./۰۰۰	- ۰/۵۴	غیردولتی	دولتی	اشتیاق عاطفی
./۰۰۰	- ۱/۵۲	تیزهوشان	دولتی	
./۰۰۰	- ۰/۹۸	تیزهوشان	غیردولتی	
./۰۰۰	- ۰/۵۱	غیردولتی	دولتی	اشتیاق شناختی
./۰۰۰	- ۱/۱۱	تیزهوشان	دولتی	
./۰۰۰	- ۰/۶۰	تیزهوشان	غیردولتی	
./۰۰۰	- ۰/۵۶	غیردولتی	دولتی	اشتیاق تحصیلی
./۰۰۰	- ۱/۲۲	تیزهوشان	دولتی	
./۰۰۰	- ۰/۶۶	تیزهوشان	غیردولتی	

جدول ۳ نشان داد در سطح اطمینان ۹۵ درصد ($\alpha=۰/۰۵$)، بین دانش آموزان مدارس متوسطه دولتی، غیردولتی و تیزهوشان از نظر میزان میانگین اشتیاق تحصیلی و خرده مقیاس‌های آن (اشتیاق رفتاری، اشتیاق پویایی، اشتیاق خودسامانی، اشتیاق عاطفی و اشتیاق شناختی) اختلاف آماری معناداری وجود دارد. چرا که مقدار سطح معنی‌داری (Sig.) از مقدار پیش‌بینی شده خطا (α) کوچک‌تر است. لذا، میزان اشتیاق تحصیلی و خرده مقیاس‌های آن در دانش آموزان مدارس تیزهوشان بیشتر از مدارس دولتی و غیردولتی است. همچنین، از نظر میزان اشتیاق تحصیلی و خرده مقیاس‌های آن بعد از دانش آموزان مدارس تیزهوشان، دانش‌آموزان مدارس غیردولتی و در آخر دانش‌آموزان مدارس دولتی قرار دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش نشان داد که بین دانش‌آموزان مدارس متوسطه دولتی، غیردولتی و تیزهوشان از نظر اشتیاق تحصیلی و خرده مقیاس‌های آن (اشتیاق رفتاری، اشتیاق پویایی، اشتیاق خودسامانی، اشتیاق عاطفی و اشتیاق شناختی) اختلاف آماری

معناداری وجود دارد. به طوری که، میزان اشتیاق تحصیلی و خرده مقیاس‌های آن در دانش‌آموزان مدارس تیزهوشان بیشتر است. هم‌چنین، بعد از دانش‌آموزان مدارس تیزهوشان، دانش‌آموزان مدارس غیردولتی و در آخر دانش‌آموزان مدارس دولتی قرار دارند. به نظر می‌رسد نتایج موید این نکته مهم است که نوع مدرسه از نظر امکانات و شرایط آموزشی (فضای آموزشی، مدیر، معلمان، تجهیزات و فناوری و غیره) در اشتیاق، رشد فکری، تربیتی، اخلاقی و علمی و تحصیلی دانش‌آموزان تاثیر مستقیم دارد. بر این اساس، می‌توان چنین تبیین نمود که برنامه‌های مدارس تیزهوشان به افزایش اشتیاق تحصیلی، مهارت‌های اجتماعی و ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان توجه بیشتری دارد. در حیطه تناسب فضاهای آموزشی و امکانات مدرسه و حیطه کارکرد مدیران و معلمان نیز، برنامه‌های مدارس تیزهوشان متناسب با سیستم ارزشیابی و با توجه به امکانات و تجهیزات آموزشی مدارس است و کارکرد مدیران و معلمان با اهداف آموزشی تناسب دارد. از آن‌جا که جذب و گزینش معلمان مدارس تیزهوشان بر اساس ویژگی‌های شناختی، شخصیتی، حرفه‌ای و توجه به نیاز سنجی در آموزش‌های ضمن خدمت است، در حیطه تعامل معلمان و دانش‌آموزان سطح مطلوب و مورد انتظار برای افزایش اشتیاق تحصیلی لحاظ می‌گردد. در حیطه انعطاف‌پذیری برنامه‌های درسی دانش‌آموزان تیزهوشان از فعالیت‌هایی بهره می‌برند که متفاوت از برنامه‌های دانش‌آموزان عادی طراحی شده‌اند و معلمان نیز آموزش‌های لازم برای تدریس ویژه در مدارس تیزهوشان را دیده‌اند. بر اساس نتایج، علاوه بر افزایش کمیت و کیفیت تجهیزات و فضای آموزشی، آموزش معلمان مدارس دولتی و غیر دولتی باید بیشتر باشد و باید برای رسیدن به رشد و پیشرفت جامعه به آموزش دانش‌آموزان مدارس غیر تیزهوشان هم راستا و هم مرتبه با مدارس تیزهوشان، اعم از فضای آموزشی و امکانات و خدمات آموزشی اهمیت بیشتری داد. این تحقیق هم چنین با محدودیت‌هایی مواجه بود. از جمله می‌توان به استفاده از ابزار خودگزارشی (پرسشنامه) اشاره کرد. در استفاده از این نوع ابزارها، امکان سوگیری‌هایی وجود دارد، بنابراین استفاده از سایر شیوه‌ها مثل مصاحبه یا انجام دادن مطالعات کیفی در تحقیقات آتی پیشنهاد می‌شود. از طرف دیگر، محدود بودن جامعه آماری به دانش‌آموزان مقطع دبیرستان شهر ساری، تعمیم‌پذیری نتایج به سایر مقاطع تحصیلی را با مشکل مواجه می‌کند. هم‌چنین، عدم توانایی در کنترل همه متغیرهای مؤثر در حوزه تحقیق، از محدودیت‌های اساسی این تحقیق بود پس توصیه می‌شود این پژوهش در سایر شهرستان‌های استان مازندران و حتی کشوری در کلیه مقاطع تحصیلی با توجه به گروه‌های فرهنگی و قومی و با حجم نمونه بیشتر، مورد بررسی قرار گیرد تا بتوان به یک نتیجه قابل اعتنا در این زمینه دست یافت. هم‌چنین، برگزاری دوره‌های آموزشی برای معلمان جهت آشنایی با روش‌های افزایش اشتیاق دانش‌آموزان در مدرسه پیشنهاد می‌گردد. معلمان می‌توانند با ارزشیابی آغازین و تعیین وضعیت رفتارهای ورودی دانش‌آموزان در کلاس، اشتیاق تحصیلی آنان را سنجش نموده و در صورت پایین بودن میزان اشتیاق تحصیلی، در پی آموزش مهارت‌هایی جهت افزایش میزان اشتیاق تحصیلی در دانش‌آموزان باشند. به متصدیان آموزش و پرورش مخصوصا در مدارس دولتی و غیردولتی، توصیه می‌شود با به‌کارگیری معلمان باتجربه، برقراری روابط مثبت در مدرسه، ایجاد محیط امن و تلاش در جهت کسب رضایت فراگیران، به تقویت اشتیاق به مدرسه در دانش‌آموزان به عنوان عامل تأثیرگذار در یادگیری بپردازند.

منابع

باقری، قدرت‌اله؛ غضنفری، احمد و نیکدل، فریبرز. (۱۳۹۸). بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه اشتیاق تحصیلی فردریکز در دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم. فصلنامه روان‌سنجی، ۷(۲۸)، ۲۳-۴۲.

- رسولی خورشیدی، فاطمه؛ عرب عامری، محمد و بهرامی، معصومه. (۱۳۹۷). سنجش مقیاس پنج مؤلفه‌ای اشتیاق دانش‌آموز در مدرسه. مجله مطالعات روان‌شناسی تربیتی، ۱۶(۳۴)، ۷۷-۹۲.
- رضایی‌راد، مجتبی و ساداتی‌مطلق، سیده لیلا. (۱۳۹۶). مقایسه انگیزه پیشرفت، اعتمادبه نفس، احساس تعلق به مدرسه و عملکرد تحصیلی دانش آموزان مدارس دولتی، نمونه دولتی، هوشمند و تیزهوشان. پژوهش در برنامه ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم تربیتی-برنامه ریزی درسی)، ۱۴(۲۸)، ۶۷-۷۴.
- سجودی، اسلام؛ مولائی، مهدی و فرهمند، علی. (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار و مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش مرتضوی، موسسه آموزش عالی مهر اروند.
- فرازنده، شهناز؛ سهرابی، نادره و عابدی، محمدرضا. (۱۳۹۱). مقایسه اشتیاق تحصیلی در دانش آموزان مدارس دارای مشاور و فاقد مشاور شهر اصفهان. سومین همایش ملی مشاوره، خمینی شهر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمینی شهر.
- قانونی، رسول و قلناش، عباس. (۱۳۹۵). مقایسه فرسودگی تحصیلی دانش آموزان مدارس دولتی و غیردولتی. هفتمین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران، شرکت همایشگران مهر اشراق.
- نیرومند علی بابا لو، فاطمه. (۱۳۹۷). رابطه هیجان‌های تحصیلی، خودکارآمدی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی با اشتیاق تحصیلی دانش آموزان. پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد، رشته روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه محقق اردبیلی.
- Appleton, J. J., Christenson, S. L. and Furlong, M. J. (2008). Student engagement with school: Critical conceptual and methodological issues of the construct. *Psychology in the schools*, 45(5), 369-386.
- Conner, T. (2016). Relationships: The key to student engagement. *International Journal of Education and Learning*, 5(1), 13-22.
- Finn, J. D. (1992). *School engagement and students at risk*. Washington, DC: National Center for Education Statistics.
- Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C. and Paris, A. H. (2004). School engagement: potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74(1), 59-109.
- Li, X. (2013). *Chinese University students' motivation and engagement: their antecedents and outcomes*. thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy at The University of Hong Kong.
- Linnenbrink, E. A. and Pintrich, P. R. (2003). The role of self-efficacy belief in student engagement and learning in the classroom. *Journal of Reading and writing quarterly*, 19(2), 119-137.
- Marks, H. M. (2000). Student engagement in instructional activity: patterns in elementary, middle and high school years. *American Educational Research Journal*, 37, 153e184.
- Newman, F. M., Wehlage, G. G., & Lamborn, S. D. (1992). The significance and sources of student engagement. In F. M. Newmann (Ed.), *Student engagement and*

- achievement in American secondary schools (pp.11-39). NewYork: Teachers College Press.
- Reyes, C. R., Brackett, M. A., Rivers, S. E., White, M., & Salovey, P. (2012). Classroom Emotional Climate, Student Engagement, and Academic Achievement. *Journal of Educational Psychology*, 104(3):700-712
- Shaari, A. S., Yusoff, N. M., Ghazali, I. M., Osman, R. H. and Dzahir, N. F. M. (2014). The Relationship between Lecturers' Teaching Style and Students' Academic Engagement. *Journal of Social and Behavioral Sciences*. 118(1), 10–20.
- Wang, M. T. and Holcombe, R. (2010). Adolescents' perceptions of classroom environment, school engagement, and academic achievement. *American Educational Research Journal*, 47, 633–662

